

**Єжунінова А.Ю.,**  
аспірант кафедри економіки  
та регіональної економічної політики  
ДРІДУ НАДУ при Президентіві України

## **ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

*У статті розглянуті сучасні ефективні механізми державного управління у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Запропоновано авторський підхід до формування теоретико-методологічних засад становлення регіонального механізму ЗЕД.*

*В статье рассмотрены современные эффективные механизмы государственного управления в сфере внешнеэкономической деятельности. Предложен авторский подход к формированию теоретико-методологических основ становления регионального механизма ВЭД.*

*The article deals with modern and effective governance mechanisms in the sphere of foreign economic activity. Proposed architectural approach to developing the theoretical and methodological foundations of the formation mechanism of the regional foreign trade.*

*Постановка проблеми.* У сучасному глобалізованому світі кожна держава приділяє особливу увагу вдосконаленню управління регіональним розвитком. Це пояснюється тим, що поява внутрішніх негативних тенденцій у багатьох випадках спричинена проблемами регіонального характеру [1]. Дуже часто державам не вдається знайти ефективної моделі управління і тому баланс влади у регіонах порушується. Підґрунтям цього є деформація механізмів державного управління регіональним розвитком, коли одним регіонам за певних обставин надається пріоритет, а інші – не отримують належної державної підтримки, відстають у розвитку, а то й стають депресивними [2]. Так само в адміністративно-правовому контексті запроваджуються механізми не галузевого, а регіонального спрямування розвитку економіки, що при незначних економічних результатах призводять до дисбалансу національної економічної політики. Небезпечним наслідком функціонування такої системи державного управління регіональним розвитком може стати загроза дезінтеграційних процесів в державі.

Сучасна ситуація ускладнюється світовою економічною кризою і, особливо, її негативними проявами в Україні. Все очевиднішою стає недосконалість управлінських відносин «центр – регіони» [3]. Про це свідчать глибокі диспропорції у соціально-економічному розвитку українських регіонів, а також регіональні сепаратистські тенденції, що загалом підриває основи державного устрою України та системи державного управління. Виникнення негативних явищ зумовлено також низькою ефективністю реалізації регіональної політики, помилковістю підходів до вирішення її проблем, невиконанням або неналежним виконанням органами державної влади прийнятих регіональних програм розвитку. Необґрунтовані зміни законодавства, непослідовність у реалізації проектів та програм соціально-економічного розвитку регіонів перешкоджають підвищенню ефективності

системи державного управління, гальмують комплексний розвиток регіонів. Це не лише ставить під сумнів запровадження європейських стандартів регіонального розвитку, але й віддаляє євроінтеграційні перспективи України.

*Аналіз останніх досліджень і публікацій.* Теоретичним дослідженням окремих напрямків у сфері зовнішньоекономічної діяльності займалися такі українські вчені як Е. Авдокушкін, М. Азаров, Є. Азаян, Ю. Бахрамов, В. Білоус, В. Вердніков, Б. Горбанський, В. Глузів, А. Гутник, В. Додатко, Н. Даниленко, О. Данілов, І. Дахно, Є. Додін, В. Козик, О. Красавчиков, А. Кредісов, Ю. Лисенков, А. Омельченко, В. Осименський, В. Попович, А. Роздайбіда, Л. Руденко, О. Сохатська, С. Теньков, В. Фомін, С. Юдін та російські: Ю. Барамов, В. Глухов, Д. Деніс, С. Попов, К. Семенова, Л. Стровський, Е. Рубінська, та ін.

Дослідження механізму інституціонального забезпечення державно-управлінської діяльності у сфері зовнішньоекономічної діяльності в умовах перехідної економіки набувають все більшої актуальності. Вагомий внесок в дослідження проблем розвитку зовнішньоекономічної діяльності України та формування інституціональних засад в контексті світового та регіонального розвитку здійснили В. Андрійчук, В. Амітан, О. Амоша, І. Бінько, В. Будкін, І. Бураковський, О. Власюк, В. Геєць, Б. Губський, М. Долішній, А. Кредісов, Д. Лук'яненко, Ю. Макогон, В. Новицький, В. Пила, А. Мокій, О. Чмир, М. Чумаченко, О. Шнирков, В. Янукович. Теоретичним осмисленням та практичним обґрунтуванням необхідності інтеграційного розвитку країн займалися Ж. Руефф, Р. Шуман, В. Хальштейн, М. Панич, Е. Бенуа, Ж. Монне, П. Робсон.

У вітчизняній економічній науковій літературі питання глобалізації світової економіки відображені в численних працях О. Г. Білоруса, Ю. М. Пахомова, В. Р. Сіденко, О. В. Плотникова, зовнішньоекономічної діяльності України - у роботах В. Є. Новицького, Д. Г. Лук'яненка, А. С. Філіпенка, проблем переходу до постіндустріальної економіки – А. А. Чухна. Економічні засади дослідження туристичної галузі закладені у працях В. К. Федорченка, В. Г. Герасименка, В. К. Євдокименка, В. Ф. Данильчука, Г. М. Алейникової, Т. І. Ткаченко, Г. І. Михайліченко та ін. Важливе значення мають праці вчених близького та далекого зарубіжжя: Ф. Котлера, М. Портера, П. Кругмена із проблем конкурентоспроможності підприємств на зовнішніх ринках.

*Метою даної статті* є теоретико-методологічне обґрунтування раціоналізації механізмів державно-управлінської діяльності у сфері ЗЕД як фактор економічного розвитку регіону.

*Виклад основного матеріалу.* Становлення принципово нових механізмів державного управління в умовах інтернаціоналізації господарських зв'язків відбувається в умовах постійного дефіциту і протиріч правової бази, регулюючої економічні стосунки, відставання законодавства від процесів, що реально відбуваються в суспільстві. Усе це робить особливо актуальною цілеспрямовану діяльність по забезпеченню економічної стабільності країни і її громадян на основі єдиної державної стратегії. Сучасний розвиток економіки

будь-якої країни, зокрема вітчизняної, значною мірою залежить від результатів зовнішньоекономічної діяльності. Така діяльність має бути спрямована на вирішення конкретних завдань, що стоять перед національною економікою, а саме: зменшення зовнішньої заборгованості, забезпечення потреб в імпорті, оптимальна реалізація експортних можливостей, структурна перебудова національної економіки [4]. Зазначені обставини ускладнюють вироблення загальних принципів оцінки рівня регіональної економічної політики як частини національного економічного механізму, а також вироблення конкретних заходів з урахуванням специфіки регіонального економічного розвитку, яка обумовлює необхідність модифікації цілей, заходів і конкретних дій органів державної влади і управління.

Адже йдеться не лише про те, що на регіональному рівні мають бути сформовані більш-менш самостійні системи управління, здатні у процесі суспільних трансформацій модифікуватися. Натомість, для здійснення такої системної модифікації потрібні відповідні методологічні засади формування специфічних регіональних умов. Задля цього доцільно детально проаналізувати моделі розвитку зовнішньоекономічної діяльності як складової державно-управлінської діяльності (див. рис. 1).

Формування державно-управлінського (у більшій мірі - організаційно-економічного) механізму розвитку зовнішньоекономічної діяльності України, визначення пріоритетних векторів розвитку

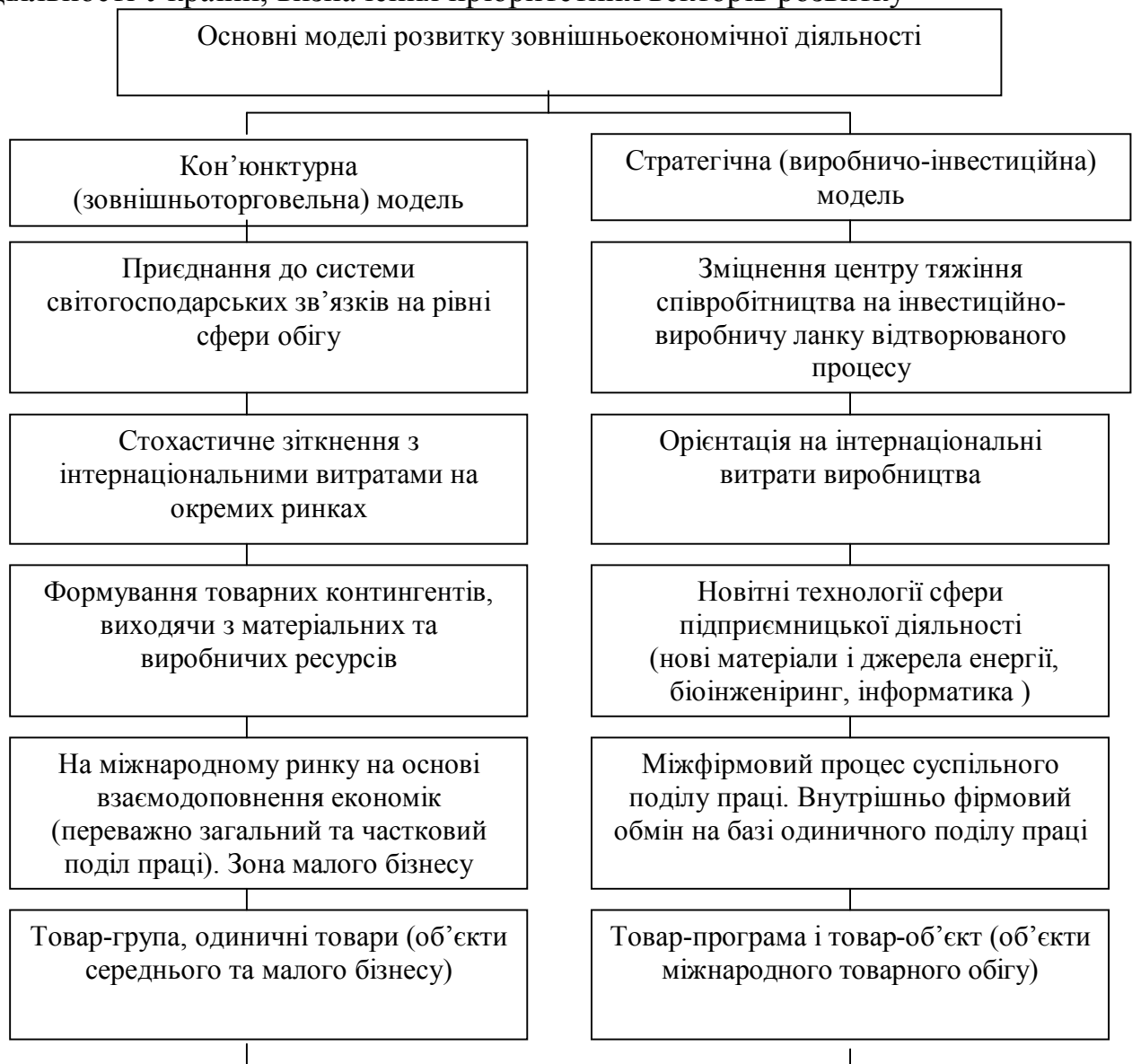


Рис. 1. Основні моделі розвитку зовнішньоекономічної діяльності як складової державно-управлінської діяльності

інтеграційних процесів України, а також функціонування спеціальних економічних зон і територій пріоритетного розвитку зі спеціальним режимом інвестиційної діяльності як інституціональної складової потребують додаткових досліджень. Невідпрацьованість схем управління і контролю, механізмів функціонування спеціального режиму інвестиційної діяльності та СЕЗ, а також вплив їх на економіку України. Розв'язання окреслених питань є об'єктивною необхідністю щодо активізації механізму економічного зростання, основою якого повинна стати активізація інвестиційної діяльності, яка вимагає концентрації інвестиційних ресурсів для розвитку конкурентоспроможних виробництв та інтеграції економіки України до світових та регіональних ринків при вирішенні наявних економічних та соціальних проблем.

На сьогоднішній день базовою проблемою формування та реалізації оптимальної управлінської діяльності у зовнішньоекономічній площині виступають відсутність координації діяльності владних структур центрального рівня управління, зниження ефективності взаємодії центральних, регіональних, галузевих структур управління в сфері зовнішньоекономічної діяльності. Слід наголосити, що ефективність зовнішньоекономічної політики країни завжди має базуватися на системі стратегічних пріоритетів як міждержавного, так і трансрегіонального економічного співробітництва. Дослідження ефективності та ступеню впливу регіональних механізмів управління на стан реалізації євроінтеграційної політики України стало можливим через визначення комплексу завдань органів виконавчої влади центрального та регіонального рівнів, органів місцевого самоврядування по напрацюванню

базових засад національної концепції управління інтеграційними процесами. Реформування найбільш ефективно проводити комплексно, поєднуючи завдання інституціоналізації, функціональності, різнорівневості та програмування національного розвитку.

Перш за все, слід визначити базові завдання органів регіональної виконавчої влади по управлінню зовнішньоекономічною діяльністю, по-перше, аналіз та прогнозування експорту та імпорту, механізмів та інструментів валютного регулювання, обсягів та структури іноземних інвестицій, діяльності інвестиційних інститутів. По-друге, проведення маркетингових досліджень, системний аналіз укладання та виконання міжнародних контрактів. По-третє, здійснення регулюючого впливу на процеси ціноутворення на зовнішньому ринку. По-четверте, аналіз (в межах регіону) виробничого потенціалу та фінансово-планової діяльності, при одночасному дослідженні стану галузі, ринку, конкуренції. По-п'яте, як результат реалізації базових завдань місцевих органів виконавчої влади - прийняття інвестиційних рішень, розробка стратегії і тактики залучення потенційного інвестора. Аналіз впливу європейської економічної інтеграції на суспільний добробут передбачає оцінку зміни стану загальної економічної рівноваги її учасників. Проведенню такого аналізу передбачає теоретико-методологічне осмислення та критичний розгляд теорій міжнародної економічної інтеграції та загальної теорії економічного добробуту, що дало змогу застосувати відповідний понятійно-категоріальний апарат для опису результатів, а саме критерій соціально-економічної ефективності євроінтеграції [5].

Вважаємо, що оптимізація участі певної країни в системі міжнародного поділу праці можлива на засадах цілеспрямованої практики формування та реалізації експортного потенціалу. Здійснюючи регіональну політику, держава здатна вирішувати проблеми підвищення конкурентоздатності економіки в цілому (і для цього допомагати найбільш розвиненим регіонам), стимулювати використання власних природних ресурсів (і допомагати регіонам їх зосереджувати) тощо. Діяльність держави, спрямована на зниження просторових соціально-економічних диспропорцій, стає найважливішою складовою регіональної політики, коли такі диспропорції досягають надмірного рівня, що перешкоджає нормальному функціонуванню країни, являють загрозу її єдності, ведуть до росту регіонального антагонізму, і їхня небезпека усвідомлюється населенням і політиками. Регіональна політика, спрямована на зниження просторових соціально-економічних диспропорцій є лише одним з її (регіональної політики) видів. Досвід західних країн однозначно підтверджує, що в більшості з них саме така регіональна політика є "основною". У багатьох вона є єдиним видом регіональної політики (зі своїми законами, інститутами і засобами). В умовах України даний напрямок регіональної політики не повинне залишитися єдиним, але завжди буде серед основних. Розвиток депресивних і слаборозвинених територій і зниження просторових

соціально-економічних диспропорцій має стати першим напрямком регіональної політики.

Використання статистичних даних для оцінки фактичного та потенційного станів торгівлі між Україною та ЄС дало змогу з'ясувати чому частка умов торгівлі є незначною в зростанні економічного добробуту внаслідок входження України у зону вільної торгівлі з ЄС. Як показали результати, фактичний обсяг торгівлі між Україною та ЄС є низьким і далеким від потенційного, що свідчить про необхідність стимулювання зовнішньої торгівлі з ЄС, хоч це і досить складний процес. Стійка позитивна динаміка торгівлі України з ЄС формується під впливом різноманітних факторів, серед яких найбільш вагомими є економічна політика України та ЄС, особливості розвитку світової торгівлі, внутрішні і зовнішні передумови входження української продукції на європейський ринок.

Проголошення європейського вибору України, наближення до європейських стандартів управління певними територіями як самостійними адміністративними одиницями, створення передумов для набуття повноправного членства у Європейському Союзі в стратегічній перспективі потребує відповідної адаптації принципів спільної регіональної політики ЄС на національному ґрунті, актуалізує наукові дослідження її основних складових й розробки рекомендацій по раціоналізації регіональної політики України. Це в подальшому надасть можливість детермінувати перспективи і механізми міжрегіонального співробітництва (виходячи з наближення кордонів ЄС і України), створити необхідну інфраструктуру як систему інституцій для регулювання євроінтеграційної політики України, отримати додаткове фінансування зі структурних фондів ЄС на розвиток міжрегіонального співробітництва, внести відповідні зміни у національне законодавство, розробити механізми регіональної співпраці з європейськими країнами. Поєднання двох форм єврорегіонального співробітництва (прикордонного і трансрегіонального) дозволить також значно розширити представництво регіонів України в європейському економічному та політичному просторі, ствердити європейську ідентичність України.

У сучасних умовах політичної й економічної глобалізації міжрегіональне і транскордонне співробітництво є важливими складовими загального процесу європейської інтеграції. Таке співробітництво розвивається на основі транскордонних зв'язків, що виникають у сфері політики, економіки, охорони навколишнього середовища, культури, освіти, демографічного регулювання, інших галузях у межах визначеного транскордонного простору - території, яка охоплює два або більше регіони прикордонних держав і об'єднує їх за певними географічними та соціально-історичними ознаками. Особливого значення набувають транскордонні економічні зв'язки, які є системою економічних відносин та інтересів на міжрегіональному рівні, що формуються та розвиваються в процесі функціонування спільного виробництва, поділу й спеціалізації

праці, відтворення продуктивних сил та визначаються дією економічних законів, нормативно-правовою базою і соціально-економічним середовищем прикордонних регіонів.

Баланс регіонального розвитку як системність представництва й реалізації регіональних інтересів стратегічно дозволяє вирішувати у будь-якій країні комплекс завдань. Зокрема, проблеми асиметрії і регіональних диспаратів, проблеми розробки методології регіональної політики (що проводиться в даний час в Україні) загальнодержавних цільових програм регіонального розвитку. Крім того, системний підхід в аналітиці регіонального розвитку та міжрегіонального співробітництва дозволяє провести широкий огляд європейського досвіду регіональної політики в контексті його практичного додатка до розробки нових ініціатив в Україні, дати характеристику відмінних рис регіональної статистики в Україні з погляду її використання в прогнозах регіональної соціально-економічної асиметрії і запропонувати обгрунтовані методи такого прогнозування.

Суспільні відносини, які виникають у сфері зовнішньоекономічної діяльності, регулюються досить значним масивом нормативно – правових актів, які діють як на рівні законів України, так і на рівні підзаконних актів. Тому визначення сутності зовнішньоекономічної діяльності, її основних напрямків розвитку, дотримання принципів, на яких вона базується, є суттєвим для подальшого її дослідження та застосування засобів, пов'язаних з попередженням вчинення правопорушень у сфері зовнішньоекономічної діяльності. У сучасних умовах інтернаціоналізації господарських механізмів інтеграційний процес визначається економічними чинниками, механізмами й пріоритетами. Отже, в таких умовах відкрита міжнародна торгова система має бути істотним елементом економічного процвітання і добробуту, зміцнення міжнародного миру і стабільності, а створений саме на такій основі економічний порядок - основою нового політичного устрою. Тому стабільність і передбачуваність у міжнародних торгових відносинах може бути забезпечена лише через систему визнаних більшістю країн світу правил, що набувають правової сили шляхом їх закріплення у національних законодавствах.

Нинішні тенденції розширення самостійності регіонів в організації зовнішньоекономічної діяльності свідчить про настійну потребу створення регіональних механізмів регулювання діяльності всіх учасників зовнішньоекономічної діяльності. Базовими завданнями органів регіональної виконавчої влади по управлінню зовнішньоекономічної діяльності виступають, по-перше, аналіз та прогнозування експорту та імпорту, механізмів та інструментів валютного регулювання, обсягів та структури іноземних інвестицій, діяльності інвестиційних інститутів. По-друге, проведення маркетингових досліджень, системний аналіз укладання та виконання міжнародних контрактів. По-третє, здійснення регулюючого впливу на процеси ціноутворення на зовнішньому ринку. По-четверте, аналіз (в межах регіону) виробничого потенціалу та фінансово-планової діяльності, при одночасному дослідженні стану галузі, ринку, конкуренції.

По-п'яте, як результат реалізації базових завдань місцевих органів виконавчої влади - прийняття інвестиційних рішень, розробка стратегії і тактики залучення потенційного інвестора.

Детермінація зовнішньоекономічної діяльності як складової державно-управлінської діяльності і детальне їх розкриття дає можливість уявити сутність, можливості і правове забезпечення діяльності цієї сфери. Сферою державного контролю при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності є діяльність суб'єктів ЗЕД та різні не заборонені законом її види, а також зовнішньоекономічні операції, що пов'язані з переміщенням через митний кордон України майна, капіталів та робочої сили. Саме тому пропонуємо таке визначення: зовнішньоекономічна діяльність – це унормована міжнародними та національними правовими нормами діяльність суб'єктів підприємницької діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності на території України, або за її межами, яка в процесі її здійснення потребує перетинання виробничими факторами (товаром, капіталом, послугами та робочою силою) митного кордону України.

*Висновки дослідження.* Оптимізація державно-управлінської діяльності в системі зовнішньоекономічних зв'язків України в сучасних умовах реформування економічних відносин виступає ефективним механізмом удосконалення всієї національної економічної системи, дійовим засобом раціоналізації управління економічним розвитком. Європейський вибір України зумовлений усвідомленням інтеграції як фактора сприяння державній незалежності, національній безпеці, політичній стабільності, економічному розвитку, інтелектуальному прогресу, відновленню європейської сутності країни. Відповідно, вступ України до європейського союзу принесе політичний авторитет державі на міжнародній арені, можливість опинитися в зоні загальноєвропейської безпеки, бути невід'ємною складовою частиною найефективнішої системи наднаціональних економічних відносин, перебувати в єдиному інформаційному просторі. Позитивну роль в реалізації державної євроінтеграційної політики може відіграти асиметрична лібералізація зовнішньоторговельного режиму з ЄС.

Формування ефективних механізмів державно-управлінської діяльності у сфері ЗЕД базується на раціональному механізмі регіонального управління, основою якого виступає формалізація принципів субсидіарності та децентралізації, за умов чого регіон (область) України виступає базовим рівнем удосконалення національної економічної політики, а інноваційні форми ЗЕД, напрацьовані в контексті європейського досвіду «ефективного управління», сприятимуть формуванню вертикально інтегрованих регіональних механізмів ЗЕД як складової європейської системи регіонального співробітництва.

*Використані джерела інформації:*

1. Макогон Ю.В. Формы и направления межрегионального трансграничного



- сотрудничества : [монографія]. / Ю.В. Макогон, В.И. Ляшенко. - Донецк : ООО «Юго-Восток, ЛТД», 2003. – 512 с.
2. Василенко И.А. Административно-государственное управление в странах Запада: США, Великобритания, Франция, Германия / И.А. Василенко // М. : Юрист, 2001. – 296 с.
  3. Державне управління: теорія і практика: Монограф. / За заг. ред. В.Б. Авер'янова. – К. : Юрінком-Інтер, 2008. – 432 с.
  4. Гончарук Н. Удосконалення державних механізмів управління інтеграційними процесами на галузевому рівні / Н. Гончарук, В. Баштанник // Вісн. НАДУ. – 2003. – № 4. – С. 156 – 165.– Авторські – С. 156-163./
  5. Баштанник В. Напрями удосконалення державно-управлінської діяльності у сфері зовнішньоекономічних відносин на регіональному рівні: досвід Дніпропетровської області / В. Баштанник // Вісн. УАДУ. – 2002. – № 3. – С. 246 – 253.

*Рецензент: Баштанник В.В., к.держ.упр., доцент.*